«РАСЛЫЙМ»

Татарстан Республикасы

Премьер-министры

урынбасары – министр

_____________ Р.Т. Борhанов

«___» ___________ 2020 нче ел

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының татар укучылары өчен туган (татар) телдән 2020 нче елда дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материалларының күрсәтмә варианты

Демонстрационный вариант контрольных измерительных материалов для проведения в 2020 году ГИА по родному (татарскому) языку для учащихся-татар школ с русским языком обучения

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Имтихан эшенең күрсәтмә вариантына аңлатма

2020 нче елгы дәүләт йомгаклау аттестациясен сочинение элементлары белән киңәйтелгән изложение язу формасында үткәрү тәкъдим ителә. Киңәйтелгән изложение укучыларның лингвистик компетенциясен (тел материалы белән эшләгәндә, лингвистик белемнәрне куллана алуы, тел һәм сөйләмгә караган белеме, өйрәнгән материалны урынлы куллана белү күнекмәләре, шулай ук танып белү, төркемләү, татар теле дәресләрендә алган аналитик белем һәм күнекмәләр), тел компетенциясен (лексик, грамматик, стилистик, орфографик һәм пунктуацион нормаларны саклау осталыгы һәм күнекмәләре), коммуникатив (аралашу) компетенциясен (сөйләм эшчәнлегендә продуктив һәм рецептив күнекмәләрне үзләштерү дәрәҗәсе) тикшерә.

Күрсәтмә вариант имтиханда катнашучыга һәм киң җәмәгатьчелеккә төп дәүләт имтиханы эшенең төзелеше, биремнең үзенчәлеге, аның формасы, катлаулылык дәрәҗәсе турында фикер йөртергә мөмкинлек бирә. Бу варианттагы биремне үтәүнең бәяләү критерийлары җавапның тулылыгы һәм дөрес язылышы таләпләре турында күзаллау тудыра.

Күрсәтмә вариант материаллары чыгарылыш сыйныф укучыларында дәүләт йомгаклау аттестациясенә әзерлек осталыгын булдырачак.

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының татар укучылары өчен туган (татар) телдән 2020 нче елда дәүләт йомгаклау аттестациясе

Эшне үтәү өчен күрсәтмә

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларның татар төркемнәрендә белем алып, 9 нчы сыйныфны тәмамлаучы укучыларга туган (татар) теленнән дәүләт йомгаклау аттестациясе өчен 3 сәгать 55 минут вакыт бирелә. Бирем 1 өлештән тора. Укучылар изложение өчен тәкъдим ителгән текстны 2 тапкыр тыңлыйлар. Беренче тапкыр тыңлаганнан соң, уйлану һәм караламада эшләү өчен, вакыт бирелә (5 минут). Текстны икенче тапкыр тыңлаганнан соң, изложение язу эше башлана. Изложение биремдә күрсәтелгән проблемага бәйле сочинение элементлары белән киңәйтелә. Укучылар әлеге проблемага бәйле иҗади фикер йөртергә һәм үз фикерләрен дөрес, логик эзлеклелектә формалаштырырга тиеш.

Язма эшне башкару барышында орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт ителә.

Караламадагы язулар тикшерелми!

Язма эш махсус төзелгән критерийлар буенча бәяләнә. Язма эшне хаталарсыз башкарып, югарырак балл җыярга тырышыгыз.

Сезгә уңышлар телибез!

Текстны тыңлагыз һәм изложение языгыз. Изложениедән соң кызыл юлдан текстта булган вакыйгаларга үз фикерегезне өстәп языгыз. Фикерегезне раслау өчен, укыганнарыгызга, шулай ук белемегезгә һәм тормышта күзәткән күренешләргә таянып, 2 дәлил китерегез. Киңәйтелгән изложениенең күләме 150 сүздән ким булмаска тиеш. Изложениене чиста һәм танырлык итеп языгыз.

Тәрбияле бала

Беркөнне Зиннәт урамнан акча янчыгы табып керде. Аның шатлыгы эченә сыймый иде. Янчыкның эчендә байтак кына акча, блокнот һәм бер хәрби кешенең фоторәсеме дә бар. Зиннәтнең йөзе балкый, күзләре көлә, ә башында – матур хыяллар. Бу акчага тимераяк та, өр-яңа велосипед та алып була. Әле аннан да артып калыр. Малай, шатлана-шатлана, әнисенә шушы уйларын әйтте.

Әнисе рәсемне кулына алды да: «Бу әйберләрне югалткан кеше хәзер бик кайгыра торгандыр», – диде. Әнисенең бу сүзләреннән соң Зиннәт уйга калды. «Кемнеке икәнен белсәк, илтеп бирер идек», – диде ул. Әнисе улыннан шушы җавапны көтә иде. Көткән сүзләрне ишеткәч, ул улын кочаклап алды. Шуннан соң алар бу әйберләрнең хуҗасын эзләргә булдылар. Икенче көнне урамдагы баганаларга белдерү кәгазьләре ябыштырдылар.

Беркөнне аларның ишеген кемдер акрын гына шакыды. Өйгә озын мыеклы бер абый керде. Ул үзенең акча янчыгын югалтканын әйтте һәм аның нинди икәнлеген, аның эчендә нәрсәләр барлыгын аңлатты. Әнисе, табылдыкны алып, хуҗасына бирде. Мыеклы кеше бик шатланды, кат-кат рәхмәт әйтте һәм Зиннәтне үзләренә кунакка чакырды. Зиннәт бу абыйларда кунак булды. Саубуллашканда, абый аңа бер төргәк биреп җибәрде.

Өйдә Зиннәт белән әнисе төргәкне ачып карадылар. Аның эченә күп конфет һәм янчыктагы акчалар салынган иде. (187 сүз) *(А. Шамовтан)*

Изложение өчен текст турында белешмә	
Абзац номеры	**Микротемалар (мәгънәви кисәкләр)**
1	Зиннәт акча янчыгы таба.
2	Зиннәт бу турыда әнисенә сөйли.
3	Акча янчыгының хуҗасы табыла.

№	Критерий	Балл
ИК1	**Изложениенең эчтәлеге**	
	Укучы тыңлаган текстның эчтәлеген тулы ачкан, анда яктыртылган **барлык** мәсьәләләр язмада урын алган.	2
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бер микротема төшеп калган (яки өстәлгән)	1
	Текстның эчтәлеге ачылган, **әмма** бердән артык микротема төшеп калган (яки өстәлгән)	0
ИК2	**Язманың мәгънә бөтенлеге, бәйләнешле сөйләм һәм аның эзлеклелеге**	
	Укучының эшендә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә: - логик хаталар юк, эзлеклелек бозылмаган; - текст кызыл юлларга дөрес бүленгән	3
	Эштә мәгънә бөтенлеге, сөйләмнең бәйләнешле һәм эзлекле булуы күзәтелә, **әмма** бер логик хата бар **яки** кызыл юлны билгеләүдә бер хата бар	2
	Эштә коммуникатив (аралашуга караган) мәгънә сакланган, **әмма** ике логик хата **яки** кызыл юлны билгеләүдә ике хата җибәрелгән	1
	Эштә коммуникатив (аралашуга караган) мәгънә сакланган, **әмма** икедән артык логик хата **яки** кызыл юлны билгеләүдә икедән артык хата җибәрелгән	0
ИК3	**Язманың композицион бөтенлеге**	
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, текст төзүдә хаталар юк.	2
	Эш композицион яктан бөтен һәм төгәлләнгән, **ләкин** текст төзүдә 1 хатасы бар.	1
	Текст төзүдә 2 яки күбрәк хатасы бар.	0
ИК4	**Дәлил-мисал (-лар) ның булуы**	
	Укучы фикерен белдергән, дәлилләгән (**2 дән ким булмаган дәлил китергән, шуларның берсе матур, публицистик яки фәнни әдәбиятка карый**).	3
	Укучы фикерен белдергән, дәлилләгән (белеменә, тормыш тәҗрибәсенә таянып, **2 дән ким булмаган** дәлил китергән), **яки** **матур, публицистик яки фәнни әдәбиятка караган 1 генә дәлил китергән.**	2

	Укучы фикерен белдергән, белеменә, тормыш тәҗрибәсенә таянып дәлилләгән (**1** дәлил китергән).	1
	Укучы фикерен белдергән, **ләкин дәлилләмәгән,** **яки** укучы фикере формаль рәвештә генә (мәсәлән, "Мин автор фикере белән риза / риза түгел") бирелгән, **яки** укучы фикере язмада бөтенләй чагылыш тапмаган.	0
ИК1-ИК4 күрсәткечләре буенча изложение өчен җыела торган иң югары балл		10

Язма эшнең грамоталылыгы һәм аның фактик төгәллеге аерым бәяләнә

2 нче таблица

№	Укучы сөйләменең грамоталылыгын һәм фактик төгәллеген бәяләү критерийлары	
ГК1	**Орфографик нормаларның үтәлеше**	
	Орфографик хаталары юк **яки** хатасы 1 дән артык түгел	2
	2-3 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
ГК2	**Пунктуацион нормаларның үтәлеше**	
	Пунктуацион хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3-4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ГК3	**Грамматик нормаларның үтәлеше**	
	Грамматик хаталары юк **яки** 1 хатасы бар	2
	2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 3 тән артык	0
ГК4	**Сөйләм нормаларының үтәлеше**	
	Сөйләм хаталары юк **яки** хатасы 2 дән артык түгел	2
	3–4 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
ФК1	**Язма сөйләмнең фактик төгәллеге**	
	Материалны язмада бирүдә, шулай ук аңлауда һәм терминнар кулланылышында фактик хаталар юк	2
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 1 хата бар	1
	Материалны язмада бирүдә яки терминнар кулланылышында 2 хата бар	0
ГК1-ГК4, ФК1 критерийлары буенча изложение өчен иң югары балл		**10**

Грамоталылыкны бәяләгәндә, изложениенең күләмен исәпкә алырга кирәк. Язма эшнең гомуми күләме 150 сүздән ким булмаска тиеш.

2 нче таблицада китерелгән нормативлар гомуми күләме 150 һәм 150 сүздән күбрәк булган изложениеләрне тикшерү өчен кулланыла.

Әгәр изложениенең гомуми күләме 75-149 сүз булса, ГК1-ГК4 критерийлары буенча 1 баллдан артык куелмый:

ГК – 1 буенча орфографик хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 2 буенча пунктуацион хаталар булмаса яки 1 тупас булмаган хата булганда 1 балл куела;

ГК – 3 буенча грамматик хаталар булмаганда 1 балл куела;

ГК – 4 буенча сөйләм хаталары булмаганда 1 балл куела.

Әгәр изложениенең гомуми күләме 75 сүздән артмаса, мондый эшләргә ГК1-ГК4 критерийлары буенча 0 балл куела.

Дәүләт йомгаклау аттестациясен тулаем башкару барышында җыярга мөмкин булган максималь балл – **20.**

Имтихан эше өчен түбәндәге билгеләр куела:

0-5 балл – «2» ле билгесе;

6-10 балл – «3» ле билгесе;

11-15 балл – «4» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучы грамоталылык өчен (ГК1–ГК4 критерийлары) 4 баллдан кимрәк балл җыймаска тиеш. Әгәр укучы ГК1–ГК4 критерийлары буенча 4 баллдан кимрәк балл җыйса, «3» ле билгесе куела.

16-20 балл – «5» ле билгесе. Искәрмә: бу очракта укучы грамоталылык өчен (ГК1–ГК4 критерийлары) 6 баллдан кимрәк балл җыймаска тиеш. Әгәр укучы ГК1–ГК4 критерийлары буенча 6 баллдан кимрәк балл җыйса, «4» ле билгесе куела.